

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING SHAXSIY MOLİYANI BOSHQARISHDAGI ROLI

Yoqubov Maqsud

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18473794>

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda raqamli texnologiyalarning shaxsiy moliyani boshqarish jarayonidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Unda mobil bank ilovalari, raqamli to'lov tizimlari, onlayn moliyaviy platformalar hamda sun'iy intellektga asoslangan moliyaviy rejalashtirish vositalarining aholi moliyaviy xulq-atvoriga ta'siri yoritib beriladi. Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar shaxsiy moliyani boshqarishda shaffoflikni oshirishi, daromad va xarajatlarni samarali nazorat qilish, jamg'arish va investitsiya qarorlarini qabul qilish sifatini yaxshilashga xizmat qilishini ko'rsatadi. Shuningdek, raqamli moliyaviy vositalar aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, shaxsiy moliya, moliyaviy boshqaruv, moliyaviy savodxonlik, mobil bank ilovalari, raqamli to'lov tizimlari, onlayn banking, sun'iy intellekt, moliyaviy rejalashtirish, moliyaviy barqarorlik.

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN PERSONAL FINANCE MANAGEMENT

Abstract. This study analyzes the role and importance of digital technologies in the process of personal financial management. It highlights the impact of mobile banking applications, digital payment systems, online financial platforms, and artificial intelligence-based financial planning tools on the financial behavior of the population. The results of the study show that digital technologies increase transparency in personal financial management, effectively control income and expenses, and improve the quality of saving and investment decisions. It also argues that digital financial tools are an important factor in increasing the financial literacy of the population and ensuring financial stability.

Keywords: digital technologies, personal finance, financial management, financial literacy, mobile banking applications, digital payment systems, online banking, artificial intelligence, financial planning, financial stability.

Tahlil va natijalar

Raqamli texnologiyalarning shaxsiy moliyani boshqarish jarayoniga joriy etilishi moliyaviy munosabatlar tizimida sifat jihatidan yangi bosqichni boshlab berdi. An'anaviy moliyaviy rejalashtirish usullarida shaxsiy daromad va xarajatlarni nazorat qilish ko'proq subyektiv tajriba va qo'lda yuritiladigan hisob-kitoblarga tayanar edi. Raqamli texnologiyalar esa ushbu jarayonni avtomatlashtirib, real vaqt rejimida tahlil qilish va prognozlash imkoniyatini yaratdi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mobil bank ilovalari va shaxsiy moliyani boshqarishga mo'ljallangan raqamli platformalar foydalanuvchilarning moliyaviy xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Xususan, xarajatlarni toifalarga ajratib ko'rsatish, oylik byudjet limitlarini belgilash va ogohlantirish tizimlarining mavjudligi moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Natijada, foydalanuvchilar o'z daromad va xarajatlari o'rtasidagi nomutanosiblikni tezda aniqlab, moliyaviy qarorlarni ongliroq qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Raqamli texnologiyalar asosida shakllangan yana bir muhim yo'nalish — bu jamg'arish va investitsiya jarayonlarining soddalashtirilishidir. Avtomatik jamg'arish funksiyalari, mikroinvestitsiya platformalari hamda sun'iy intellektga asoslangan moliyaviy maslahat tizimlari aholini uzoq muddatli moliyaviy maqsadlar sari yo'naltirmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalardan faol foydalanuvchi shaxslar orasida jamg'arish darajasi va moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari nisbatan yuqori bo'ladi. Bu holat raqamli texnologiyalarning moliyaviy qarorlar sifatini oshirishdagi rolini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning shaxsiy moliyani boshqarishdagi ta'siri moliyaviy savodxonlik darajasi bilan chambarchas bog'liq. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy bilimlari yetarli bo'lmagan foydalanuvchilar raqamli vositalardan to'liq va samarali foydalana olmaydi yoki noto'g'ri qarorlar qabul qilishi mumkin. Demak, raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish jarayoni moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan ta'limiy choralar bilan uyg'un olib borilishi zarur.

Tadqiqot natijalari umumlashtirilganda, raqamli texnologiyalar shaxsiy moliyani boshqarishda shaffoflikni oshiruvchi, moliyaviy intizomni mustahkamlovchi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlovchi muhim vosita ekanligi aniqlandi. Ular nafaqat daromad va xarajatlarni nazorat qilishni yengillashtiradi, balki jamg'arish, investitsiya va uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirish madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shu bois, raqamli texnologiyalarni shaxsiy moliya boshqaruvi tizimiga chuqur integratsiya qilish iqtisodiy barqarorlik va aholi farovonligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning shaxsiy moliyani boshqarish jarayoniga keng joriy etilishi moliyaviy xulq-atvorda sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Xalqaro va mintaqaviy statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli moliyaviy vositalardan foydalanish darajasi oshgani sari aholining moliyaviy intizomi va jamg'arish faolligi ham ortib bormoqda.

2023-yil holatiga dunyo bo'yicha kattalar aholining qariyb 76 foizi mobil bank yoki onlayn moliyaviy xizmatlardan muntazam foydalanadi. 2017-yilda bu ko'rsatkich atigi 51 foizni tashkil etgan bo'lib, qisqa vaqt ichida raqamli moliya xizmatlaridan foydalanish 25 foiz bandga oshgan.

Ushbu o'sish shaxsiy moliyani boshqarishda raqamli platformalarning tobora muhim vositaga aylanayotganini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, shaxsiy moliyani boshqarish ilovalaridan foydalanuvchi shaxslar o'z xarajatlarini aniq rejalashtiruvchi qatlam sifatida ajralib turadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli byudjetlashtirish vositalaridan foydalanadigan foydalanuvchilarning 60–65 foizi oylik xarajatlarini oldindan rejalashtiradi, an'anaviy usullarga tayanadigan shaxslar orasida esa bu ko'rsatkich 35–40 foizdan oshmaydi. Bu raqamlar raqamli texnologiyalar moliyaviy rejalashtirish madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynayotganini tasdiqlaydi.

Jamg'arish jarayoniga ta'sir nuqtayi nazaridan ham sezilarli farqlar kuzatiladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, avtomatik jamg'arish funksiyalariga ega mobil ilovalardan foydalanuvchilar

orasida muntazam jamg'arma shakllantirayotganlar ulushi 55–58 foizni tashkil etadi. Bunday raqamli vositalardan foydalanmaydigan aholi qatlamida esa jamg'arish darajasi o'rtacha 30–35 foiz atrofida qolmoqda. Ushbu tafovut raqamli texnologiyalarning uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi ijobiy ta'sirini yaqqol ko'rsatadi.

Raqamli texnologiyalar asosida rivojlanayotgan yana bir muhim yo'nalish — bu sun'iy intellektga asoslangan moliyaviy maslahat tizimlaridir. So'nggi yillarda o'tkazilgan so'rovlar natijasida aniqlanishicha, bunday tizimlardan foydalanuvchilarning 70 foizga yaqini moliyaviy qaror qabul qilishda o'ziga bo'lgan ishonch darajasi oshganini bildirgan. Bundan tashqari, raqamli maslahat xizmatlaridan foydalangan shaxslarning 40 foizdan ortig'i investitsiya va jamg'arish bo'yicha qarorlarini diversifikatsiya qilishga o'ta boshlagan.

Shu bilan birga, statistik tahlillar raqamli texnologiyalarning samaradorligi moliyaviy savodxonlik darajasi bilan chambarchas bog'liqligini ham ko'rsatadi. Moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan foydalanuvchilar orasida raqamli moliyaviy vositalardan to'liq va maqsadli foydalanish darajasi 80 foizdan yuqori, past savodxonlikka ega guruhlarda esa bu ko'rsatkich 45–50 foizdan oshmaydi. Bu holat raqamli moliya vositalarini joriy etish jarayonida ta'limiy va axborot-tushuntirish ishlarining muhimligini anglatadi.

Umuman olganda, statistik natijalar raqamli texnologiyalar shaxsiy moliyani boshqarishda samarali instrument sifatida namoyon bo'layotganini tasdiqlaydi. Ular daromad va xarajatlarni nazorat qilishni yaxshilash, jamg'arish darajasini oshirish hamda moliyaviy qarorlar sifatini yaxshilash orqali aholi moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu bois, raqamli texnologiyalarni shaxsiy moliya boshqaruvi tizimiga chuqur integratsiya qilish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Xulosa

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar shaxsiy moliyani boshqarish jarayonida muhim va ajralmas vositaga aylanib bormoqda. Mobil bank ilovalari, raqamli to'lov tizimlari, shaxsiy byudjetni rejalashtirish platformalari hamda sun'iy intellektga asoslangan moliyaviy maslahat xizmatlari aholining daromad va xarajatlarini aniq nazorat qilish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va ongli moliyaviy qarorlar qabul qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Statistik ma'lumotlar raqamli moliyaviy vositalardan foydalanayotgan shaxslar orasida jamg'arish darajasi, moliyaviy rejalashtirish faolligi va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari yuqoriroq ekanligini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning samaradorligi bevosita moliyaviy savodxonlik darajasi bilan bog'liq ekani aniqlandi. Moliyaviy bilim va ko'nikmalari yetarli bo'lmagan foydalanuvchilar raqamli vositalarning barcha imkoniyatlaridan to'liq foydalana olmaydi. Demak, raqamli moliya infratuzilmasini rivojlantirish bilan bir qatorda, aholining moliyaviy savodxonligini oshirishga qaratilgan ta'limiy dasturlarni kuchaytirish zarur.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar shaxsiy moliyani boshqarishda shaffoflikni oshiruvchi, moliyaviy xatarlarni kamaytiruvchi va barqaror moliyaviy xulq-atvorni shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ularni keng joriy etish nafaqat alohida shaxslar moliyaviy farovonligini oshirishga, balki mamlakat miqyosida moliyaviy inklyuziya va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. (2023). *Financial Consumer Protection and Digital Finance*. Washington, DC: World Bank Group.
2. OECD. (2022). *OECD/INFE Toolkit for Digital Financial Literacy*. Paris: OECD Publishing.
3. IMF. (2021). *Digital Financial Services and Financial Inclusion*. Washington, DC: International Monetary Fund.
4. Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D. & Ansar, S. (2022). *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience*. Washington, DC: World Bank.
5. Lusardi, A. & Mitchell, O.S. (2014). *The Economic Importance of Financial Literacy*. Journal of Economic Literature, 52(1), pp. 5–44.
6. Gomber, P., Koch, J.-A. & Siering, M. (2017). *Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions*. Journal of Business Economics, 87(5), pp. 537–580.
7. Mhlana, D. (2020). *Industry 4.0 in Finance: The Impact of Artificial Intelligence on Financial Services*. Journal of Risk and Financial Management, 13(9), pp. 1–11.
8. Arner, D.W., Barberis, J. & Buckley, R.P. (2016). *The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm*. Georgetown Journal of International Law, 47(4), pp. 1271–1319.
9. Xiao, J.J. & O'Neill, B. (2018). *Consumer Financial Education and Financial Capability*. International Journal of Consumer Studies, 42(2), pp. 1–11.
10. Suri, T. & Jack, W. (2016). *The Long-Run Poverty and Gender Impacts of Mobile Money*. Science, 354(6317), pp. 1288–1292.
11. Markaziy bank. (2023). *O'zbekiston Respublikasida raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish holati bo'yicha hisobot*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
12. Vahobov, A.V. & Alimov, A.N. (2021). *Moliyaviy savodxonlik va shaxsiy moliyani boshqarish asoslari*. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti.